

РАЗДЕЛ 1

ИСТОРИЧЕСКИЕ, ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ,

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

1.1 Социально-гуманитарные дисциплины

УДК 930.2(476)

КЛІМАТЫЧНЫЯ ЁМОВЫ 1430-Х ГГ. НА ТЭРЫТОРЫІ ЕЎРОПЫ

Субоцін А. А., к.г.н., дац.

*Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт,
г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь*

Рэферат. У артыкуле аналізуюцца кліматычныя ўмовы 1430-х гг. на тэрыторыі еўрапейскага кантынента, у прыватнасці на землях Заходняй і Цэнтральнай Еўропы. Былі зроблены высновы, што адзначаны адрэзак часу характарызаваўся неспрыяльным надвор'ем, якое прывяло да неўраджаю збожжавых, павышэння коштаў на прадукты харчавання, а таксама да абвастрэння эпідэміі і, як вынік, росту смяротнасці насельніцтва.

Ключавыя словы: гістарычная кліматалогія, клімат, надвор'е, голад, Еўропа.

Змены клімату ўплывалі на чалавечае грамадства на працягу апошняга тысячагоддзя. Хоць еўрапейскія перыяды пахаладання у XVII і XVIII стст. былі падрабязна прааналізаваны, больш раннім перыядам пахаладання надавалася значна менш увагі з-за беднасці даступнай інфармацыі. Новыя дадзеныя з гістарычных дакументальных крыніц дазваляюць нам даць міждысцыплінарную сістэматычную ацэнку выключна халоднага перыяду ў XV ст. Рэканструкцыі клімату на аснове антрапагенных архіваў паказваюць, што 1430-я гг. былі самым халодным дзесяцігоддзем у Еўропе ў адзначаным стагоддзі.

У краінах Бенілюкса зімы 1431–1432, 1432–1433, 1434–1435 і 1436–1437 гг. былі надзвычай халоднымі, а таксама вясновыя тэмпературы былі вельмі або экстрэмальна нізкімі ў 1432, 1433 і 1435 гг. У Багеміі, Аўстрыі і Венгерскім каралеўстве зімы 1431–1432, 1432–1433 і 1434–1435 гг. былі выключна марознымі. Гэтыя незвычайна халодныя зімы выклікалі замарзанне рэк і азёр у Цэнтральнай Еўропе, Англіі і Нідэрландах і суправаджаліся перыядычнымі замаразкамі ў красавіку і траўні. Напрыклад, у Шатландыі зімой 1432–1433 гг. віно ў бутэльках даводзілася растопліваць на агні, перш чым яго можна было піць. Надзвычай халодныя зімы 1430-х гг. таксама адзначаліся ў Ірландыі. На паўднёвым усходзе Францыі зімы з 1434 па 1437 гг. былі незвычайна халоднымі. Акрамя таго, у красавіку 1432 і 1434 гг. у гэтым раёне адзначаліся перыяды замаразкаў. У Паўночнай і Цэнтральнай Італіі надзвычай халодная зіма 1431–1432 гг. працягвалася да красавіка.

Рэканструкцыі і гістарычныя крыніцы паказваюць, што 1430-я гг. характарызаваліся асабліва халоднай зімой і ўмерана цёплымі летнімі тэмпературамі, што прыводзіць да выразнага сезоннага цыклу.

Улічваючы даволі бедную інфармацыю з прыродных архіваў пра гідралагічны стан на тэрыторыі Заходняй і Цэнтральнай Еўропы, цяжка выявіць пэўныя заканамернасці яго развіцця ў 1430-я гг. Большая частка дадзеных паказваюць нармальны стан, а адзін запіс паказвае значнае павелічэнне колькасці летніх ападкаў. Гістарычныя крыніцы таксама даюць уяўленне аб зменлівасці клімату. На паўднёвым усходзе Францыі, у раёне Праванса і ў Нідэрландах з 1424 па 1433 гг. адбылося 2 паводкі і 5 засушлівых гадоў. На поўдзень ад Альпаў 1430–1433 гг. былі незвычайна дажджлівымі. Аналагічным чынам, у 1430-х гг. Багемія, Аўстрыя і Венгерскае каралеўства пацярпелі ад цэлага шэрагу паводак, уключаючы так званую «тысячагадовую» паводку ў ліпені 1432 г. у Багеміі. Пра значныя паводкі на Дунаі паведамлялася ў 1432, 1433, 1436, 1437, 1439 і 1440 гг. Буйныя паводкі таксама былі зафіксаваныя ў другой палове дзесяцігоддзя (напрыклад, у 1435, 1437, 1438 і 1440 гг.) ва ўсходняй частцы Карпацкага басейна, у Трансільваніі і ў басейне ракі Ціса. У Нідэрландах летнія сезоны 1432 і 1438 гг. былі вельмі дажджлівымі [1, р. 2110].

Калі разглядаць удзенне клімату на грамадства, то праяўленнем першага парадку такога ўздзення ў 1430-я гг. можна назваць скарачэнне вытворчасці прадуктаў харчавання. У Англіі, Германіі, Францыі, Нідэрландах, Чэхіі і іншых краінах паведамлялася аб неўраджаях у 1432, 1433, 1434, 1436, 1437 і 1438 гг. У канцы красавіка 1434 г. вінаграднікі былі пашкоджаны замаразкамі ў Венгрыі, Аўстрыі і Багеміі. У Італіі 1431–1435 гг. характарызаваліся неўраджаямі і смерцямі. Падчас суровых зім 1434–1435 і 1436–1437 гг. у раёне Лондана асабліва згадваліся такія травы, як лаўр, шалфей і чабор, якія былі знішчаны марозам. Акрамя таго, згадваецца недахоп дроў і вугалю для ацяплення. У вобласці Нідэрландаў і Свяшчэннай Рымскай імперыі некалькі аўтараў апісваюць змёрзлыя вінаграднікі, загінулае азімае зерне і шкоду, нанесеную хатняй жывёле падчас зімы 1436–1437 гг. Гародніна, вінаград і збожжа на палях былі знішчаны двума перыядамі замаразкаў у канцы сакавіка 1437 г. і ў другой палове траўня. У тым жа годзе ў ваколіцах Берна таксама згадваліся неўраджаі і недахоп збожжа. У 1440 г. паведамлялася аб сур'ёзных стратах у вытворчасці віна і дрэнным ураджаі сена у Браціславе [2, s. 209].

З-за неўраджаю ў многіх еўрапейскіх рэгіёнах цэны на прадукты харчавання значна выраслі. Першыя паведамленні аб росце цэн на прадукты харчавання і дровы ў Парыжы, Кёльне, Аўгсбургу і Магдэбургу адносяцца да 1432 і 1433 гг. У 1433 г. у Аўстрыі, Чэхіі і Венгерскім каралеўстве назіраліся высокія цэны на прадукты харчавання. Нават у Шатландыі і Ірландыі ў тым жа годзе адзначаліся высокія цэны і дэфіцыт харчавання. У многіх раёнах Свяшчэннай Рымскай імперыі ў другой палове 1430-х гг. згадваліся вельмі высокія цэны на прадукты харчавання. У Англіі хронікі паведамлялі пра рост коштаў на пшаніцу ў 1435 г., а на поўначы краіны паведамлялася аб спажыванні заменнікаў ежы, такіх як хлеб, прыгатаваны з каранёў папараці. У Лондане быў адзначаны рост коштаў на розныя збожжавыя, а таксама на віно, салодкія гатункі віна, мяса і рыбу. Наступствы, якія былі апісаны для шырокіх слаёў насельніцтва заключаліся ў някасным хлебе і недаданні. Аднак іншыя крыніцы паведамляюць аб ўмераных цэнах у 1435 г. і аб адсутнасці росту коштаў у Англіі да 1438 г.

У 1430-х гг. у многіх краінах Паўночна-заходняй і Цэнтральнай Еўропы адзначаліся недахопы харчавання і крызісы. У 1432–1434 гг. Багемія сутыкнулася з голадам. У другой палове дзесяцігоддзя, асабліва сапраўдны голад пачаўся ў Нідэрландах і Свяшчэннай Рымскай імперыі [1, p. 2115–2116].

У гэтыя гады аднавіліся хваробы, а выпадкі смерці ад чумы былі шырока зарэгістраваныя падчас сур'ёзнага голаду 1438–1439 гг. Згадваліся эпідэміі і высокі ўзровень смяротнасці на поўначы Англіі. Акрамя таго, пра эпідэмію гістарычныя крыніцы паведамлялі ад Францыі да Венгерскага каралеўства. У другой палове 1430-х гг. у Італіі адбыўся шэраг эпідэмій па ўсёй краіне. У Бруге было згадана пра 24000 смерцяў у выніку эпідэміі і голаду. Прыкладна на Вялікдзень 1439 г. эпідэмія дасягнула і Берна, дзе загінула значная частка жыхароў горада. У 1440-х і 1450-х гг. насельніцтва Еўропы скарацілася да самага нізкага ўзроўню ў эпоху Позняга Сярэднявечча.

Экстрэмальныя кліматычныя ўмовы 1430-х гадоў таксама аказалі моцны ўплыў на здароўе і пладавітасць авечых статкаў у Англіі. Некалькі матэрыяльных справаздач з паўднёвых англійскіх уладанняў сведчаць аб тым, што ў 1432, 1433, 1437 і 1438 гг. назіралася празмерная смяротнасць у авечых статках (у сярэднім 32 % у параўнанні з 4–5 % у звычайныя гады). Клімат, відаць, паўплываў і на пладавітасць авечак. Зніжэнне ўзроўню здароўя і пладавітасці авечак таксама пацягнула за сабой зніжэнне прадукцыйнасці авечага руна. Падзенне прадукцыйнасці воўны адлюстравана ў штогадовых аб'ёмах экспарту англійскай воўны, які ўпаў з 13 359 мяшкоў/год (кожны мяшок = 364 фунта) у 1426–1430 гг. да 9385 у 1431–1435 гг. і 5379 у 1436–1440 гг. Адпаведныя паказчыкі для 1437, 1438 і 1439 гг. склалі 1637, 1548 і 1576 мяшкоў у год.

Звычайна збожжам гандлявалі, калі розніца ў кошце паміж двума месцамі была досыць вялікая, каб атрымаць прыбытак, нягледзячы на высокія транспартныя выдаткі; так было даволі часта. У XV ст. гандаль збожжам вёўся рэгулярна ў многіх еўрапейскіх рэгіёнах. Збожжа закуплялася ў аддаленых месцах, каб павялічыць прапанову харчавання і, такім чынам, стабілізаваць цэны на прадукты і забяспечыць людзей пражыткам. У Лондане мэр арганізаваў паспяховы імпорт жыта з Прусіі. У Грэйт-Ярмуце, марскім порце ў Норфолку, які спецыялізуваўся на рыбалоўстве і гандлі, збожжа звычайна выкарыстоўвалася для запавення караблёў, каб максімізаваць прыбытак на зваротным шляху. Аднак калі ў канцы 1420-х гг. і асабліва ў 1437–1439 гг. у Паўночнай і Цэнтральнай Еўропе з-за суровых кліматычных умоў не было ўраджаю, гандлёвая схема Грэйт-Ярмута цалкам змянілася.

Купцы з Бенілюкса закуплялі вялікія аб'ёмы збожжа, каб даставіць яго ў галадаючыя гарады на паўднёвым баку Паўночнага мора. З-за надзвычай высокіх коштаў гандаль збожжам на далёкія адлегласці стаў настолькі выгадным, што гандляры-пасрэднікі з раёна вусця Тэмзы арганізавалі буйныя пастаўкі ў Норфолк, які звычайна займаўся экспартам. Каб спыніць патак збожжа ў краіны Бенілюкса, Англія ў верасні 1438 г. выдала забарону на экспарт. У Заходняй Венгрыі недахоп харчавання стаў праблемай ужо ў 1433 г. з-за вялікіх аб'ёмаў экспарту збожжа ў суседнія краіны. Так, у кастрычніку 1434 г. каралеўская грамата забараніла экспарт збожжа, каб пазбегнуць моцнага голаду. Падобныя забароны на экспарт былі таксама ўстаноўлены ў краінах Бенілюкса і на тэрыторыі Тэўтонскага ордэна ў Балтыйскім рэгіёне. У 1437 г. на тэрыторыі сучаснай Швейцарыі пасля неўраджаю горад Цюрых выключыў Швіц і Гларус, якія ў той час знаходзіліся ў палітычным канфлікце з Цюрыхам, з ліку збожжавых рынкаў на сваёй тэрыторыі. Гэта выключэнне стала катастрофай, паколькі жывёлагадоўчыя кантоны Швіц і Гларус залежалі ад гэтых рынкаў нават у перыяды багацця, а ў перыяды дэфіцыту гэта было смяротнай пагрозай. Пасля гэтага эмбарга Швіц, Гларус і іх саюзнікі ўзяліся за зброю і пачалі вайну – Старую Цюрыхскую вайну, – якая працягвалася сем гадоў. Акрамя таго, у 1434 і 1437–1438 гг. у некалькіх месцах Свяшчэннай Рымскай імперыі было ўведзена рэгуляванне піваварства [1, р. 2117].

Акрамя таго, вядомыя рэлігійныя рэакцыі на суровыя кліматычныя ўмовы 1430-х гг. У Балонні культ Мадонны дзі Сан-Лука быў заснаваны ў 1433 г. як рэакцыя на бесперапынны дажджы з красавіка па чэрвень таго года. Ушанаванне цудатворнага абраза паўтарылася праз год. У наступныя дзесяцігоддзі малебны арганізоўваліся, калі грамадзянскай супольнасці пагражалі разнастайныя небяспекі (напрыклад, эпідэміі і вайны). З такім падыходам да пераадолення крызісаў Балоння рушыла ўслед за прыкладам суседняй Фларэнцыі, дзе Мадонна дэлі Імпрунета праславілася тым, што з 1333 г. дапамагала гораду ва ўсіх відах (прыродных) бедстваў [2, s. 211].

У выніку, у сувязі з перавагай халадоў і працяглых зімовых перыядаў вегетацыйны перыяд у 1430-я гг. быў значна скарачаны, што, разам з ліўневымі дажджамі падчас уборкі ўраджаю, прывяло да неўраджаю ў многіх еўрапейскіх рэгіёнах. У спалучэнні з іншымі сацыяльна-эканамічнымі фактарамі (напрыклад, войнамі, збоямі ў працы рынку з-за прыпынку экспарту, іншымі перабоямі ў гандлі) гэтыя неўраджаі прывялі да росту коштаў на прадукты харчавання. Асабліва ў краінах Бенілюкса, некаторых частках Францыі і Свяшчэннай Рымскай імперыі рост коштаў на прадукты харчавання прывёў да крызісу спажывання і нават голаду. У спалучэнні з эпідэмічнымі захворваннямі гэта прывяло да росту смяротнасці ў Англіі, Італіі, Венгрыі, часткі Свяшчэннай Рымскай імперыі і краінах Бенілюкса. У XV ст. колькасць насельніцтва Еўропы ўпала да самага нізкага ўзроўню.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. The 1430s: a cold period of extraordinary of extraordinary internal climate variability during the early Spörer Minimum with social and economic impacts in north-western and central Europe / C. Camenisch, K. M. Keller, M. Salvisberg [et al.] // *Climate of the Past*. – 2016. – Vol. 12, № 11. – P. 2107–2126.
2. Pfister, C. *Wetternachhersage, 500 Jahre Klimavariationen und Naturkatastrophen (1496–1995)* / C. Pfister. – Bern : Haupt, 1999. – 304 s.

УДК 94(475)

РЕМЕСЛО В ВИТЕБСКЕ В ПЕРИОД СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И НОВОГО ВРЕМЕНИ

Бездетко О. С., студ., Рудко Е. А., доц.

*Витебский государственный технологический университет,
г. Витебск, Республика Беларусь*

Реферат. В данной статье рассмотрены формы организации ремесла, проанализированы общие особенности развития ремесленного производства в Витебске на различных исторических этапах, видовое разнообразие с акцентом на